

Kossuth Lajos és Szeged

Egy elfelejtett Kossuth-levél

I.

Szegednek olyan háladó hagyományai vannak, melyekre méltán lehet büszke. Március idusán, a magyar történelem egyik legszebb napján, emlékezünk Kossuth szegedi kapcsolataira, idézzük fel, Szeged népe hogyan válaszolt Kossuth Lajos toborzó szavára.

Ez az emlékezés azért is időszerű, mert amikor a nemzetközi reakció egy minden eddiginél borzalmasabb háborúval fenyegeti a szabad világot, az ország és Szeged népének, mint az 1848—49-es szabadságharc hősi hagyományai örökösének latba kell vetni minden erejét a nép egységének, függetlenségünknek védelmére.

Jellasics seregével 1848 szeptemberében szinte akadálytalanul nyomul a Dunántúlon Buda felé, és szeptember 24-én elhangzik Kossuth riadója: »... a király nevében van hazánk vérrel és lánggal minden oldalról elborítva, és tódul a sok fegyveres rabló, a sok háládatlan áruló, minden oldalról belebb és belebb a magyar népre, hogy őt kipusztítsa a föld hátáról... Védelmet magad szegény elárvult magyar nép, védelmezd magad, ten tűzhelyedet, gyermekeidet, feleségedet elszántan, rettenthetetlenül, mint ahogy védelmeznéd magadat, midőn útonálló rablók támadnak meg. Fel hát fegyverre, szegény elárvult, de bátor magyar nép!...« Kossuth e cikkében lerántja a bécsi udvar álcát, és megmutatja a magyar népnek, ki az igazi ellensége.

És a kiáltvány megjelenése után elindul az Alföldre, hogy a haza védelmére szólítsa a magyar népet. Útjának állomásain (Cegléd, Nagykőrös, Kecskemét, Szolnok, Csongrád, Szentés, Hódmezővásárhely) a nép kirobbanó szeretete, lelkesedése, áldozatkészsége fogadja.

Cegléden Kossuth szózata »keresztül hatott a népnek minden értelmi fokozatain és rétegein, hatott a csontokig és velőig, annyira, hogy e szokatlan s rendkívüli benyomások szerint a nép kebeléből majd a rémület, majd a fájdalom, majd a bosszúnak vad dühe haragos kitörésekben nyilatkozik« — írja Egressy Gábor Kossuth Hírlapjában.

Kecskeméten az üdvözlő beszédben a szónok többek közt ezeket mondja Kossuthnak: »A te neved a varázserő, mely felébreszt mindent, kiben még az élet utolsó szikrája csillog; a te neved az, melynek hatalmában volt elsepreni a fejedelmi trónt, mint elsepri a vihar a parányi porszemet; a te neved az, mely az átkozott Camarillának legsúlyosabb ostora; a te neved az, melynek varázshatalma alatt a nemzet szétzúzza ellenét.«

Hódmezővásárhelyen »a lelkesedés tetőpontját éri — írja Csernátony a *Március Tizenötödikében*. — Ezerek és ezerek állottak az eső mellett talpon, s a piac közepén sátor volt felvonva«.

Innen írja Kossuth a Honvédelmi Bizottságnak:

»Szegedre okvetlenül el kell mennem. Várnak, mert itt várja a nép a szabadság szavát, mint az idvezítőt. Tehát holnap jókor odamegyek. Gondoskodom a város erősítéséről... biztosítom Szegedet minden esetre és még holnap vagy 4000 fegyverest onnan útnak indítok a Dunához...«

Amikor Kossuth diadalmas alföldi útjáról írt egykorú tudósításokat olvasuk, úgy érezzük, hogy Jókainak a magyar nép hazaszeretetééről, a szabadságharcban vállalt áldozatkészségéről írott művei csak megközelítették a valóságot.

Szegeden Kossuth jövetelének híre eddig még nem tapasztalt, a csodával határos lelkesedést váltotta ki a nép körében. Kossuth Vásárhelyről Szegedre harmincfőnyi lovas nemzetőr kíséretében indul október 4-én — szakadó esőben. Már Algyőnél várják a szegediek ötven kocsiból és száz lovasból álló kísérettel. »Az eső már szünni kezdett, amikor Kossuth és kísérete délután három óra tájban a budai országúton (a mai Kossuth Lajos sugárút) bevonult. Szerda, heti vásár napja lévén, az úton mintegy hétezer főnyi nemzetőrség és Szeged lakóiból mintegy tízezer lélek sorfalat képezett, s a nép kitörő lelkesedéssel üdvözölte a férfiút, kit bálványozás környékezett mindenfelől. Ágyúzás és a nemzetőrségi zenekar kíséretében ezek örömiradala közt történt a bevonulás a szabadság téren (a régi Aradi utca helyén) levő Bauerfeind-házba (a mai honvédtiszti klub épülete).

E ház előtt sátor alatt felállított hordozható egyházi szószékre lépett, mire a hölgyek virágzápóra árasztotta el. (Reizner János: Szeged története.) És elhangzott a híres »Szegednek népe, nemzetem büszkesége« kezdetű beszéd, »az egyetlen, amelynek szövege a toborzó úton tartott beszédek közül ismeretes«, s amely »méltó volt a fogadtatáshoz és csodálatos művészettel játszott a tömeghangulat pattanásig feszült húrjain«. (Barta István: Kossuth Lajos alföldi toborzó körútja 1848 őszén. Bp. 1952.)

A szónoki fordulatokban gazdag beszédet Szeged népének határtalan lelkesedése ihleti, mely ott lobog Kossuth minden szavában: ... »Némely kicsiny hitűek a fővárosban azt mondák, hogy a magyar nemzet napjai megszámitván... De én azt mondom, hogy mielőbb a nemzet annyi erővel s küzdelemmel kivívott szabadságából csak egy hajszálnyit is lealkudnék, elmegyek és megtekintem a népet. És most, miután Szeged népét látom, látom szememben a lelkesedés szikráit, nem késem megírni a fővárosba, hogy Szeged népe az árulóval minden alkudozás ellen tiltakozik. Megírhatom-e ezt?

Igenis megírom, hogy miután Szegedet s népének ezreit a haza szerelmétől lelkesülve láttam, kőszirtté szilárdult keblemben a hit, hogy e haza, lépjen bár a pokollal szövetségre ellene az ármány, mentve lesz.«

Kossuth beszédét a magyar népbe vetett igaz hite forrósítja át, s ez a hit mondatja vele Petőfi ajkára is odaillő szavakat: »Oly hatalmasnak hiszem én a népet, hogyha felkel és összetart, a ropogva összerogyó ég boltozatait is képes fenntartani erős karjaival.«

A Kossuth által felemelt népfelkelés zászlajára ezek és ezek esküsznek föl. A népháború hólavínája »a hazaszeretet tiszta fejr havában odább és odább hengeredve — a harcvágynak és minden áldozatrai készségnek oly

óriási nagyságára nő — írja néhány nappal később Kossuth, éppen a szegedi lelkesedés hatása alatt — miként roppant erejével okvetlen szétzúzand minden ellenállást, melyet elébe a gonosz szándék emelt«.

Kossuth szegedi tartózkodásával kapcsolatban még különösen megemlítséreméltó, hogy a Szeged várában 10—15 éve fogva tartott 500 olasz származású politikai hadifoglyot szabadon bocsátotta. »Leírhatatlan tomboló öröm és sírás tört ki a szerencsétleneken, kik már a szabadulás reményét is elvesztették. Kossuthot térdelve karolgatták, s alig bírt közülök kiszabadulni s hálálkodásuk elől kitérni.«

Október 6-án Kossuth elköszönt Szegedtől.

Búcsúlevelében hálával köszön el a város népétől s hiszi, hogy »kis idő alatt itt lesz az alkalom, melyben Szegednek lelkes magyar népe beváltja az esküt, melyet esküdött«.

Kossuth szegedi beszédének mégis legszebb emléke az az ismeretlen, szegedi vonatkozású »Nemzeti táborig dal« (a Somogyi Könyvtár birtokában), melyet egy névtelen népköltő írt, hűen kifejezve benne a magyar nép Kossuth iránti rajongását, igaz hazaszeretetét. Csak részleteket közlünk belőle:

Ki a Kossuth kargya alá beállott,
Haláláig né hagyja Magyar Országot,
Kossuth Lajos a Magyarok vezérje,
Az Úr Isten minden jóra segítje.

Kossuth Lajos Szegedig igyekezett,
Hogy a Népet mind magához téríje,
De még az úton szaladtak elébe,
A koszorút úgy hánták az ölébe.

Nem kerestek engemet kötéllel,
Zászló alá magam csaptam én fel,
Szülő anyám te szép Magyarország,
Hogy ne lennék holtig igaz hozzád.

Kossuth — nem sokkal később — a képviselőházban szegedi élményeiről az elragadtatás hangján szól, s úgy emlékezik meg Szegedről, mint amely »támaszpontul' szolgálhat, ha Budapesten — baj történék is a cselszövények következtében.« Október 15-i és 1849. január 9-i Szegedhez intézett levelében Szeged népe iránti határtalan bizalma jut kifejezésre: »A nemzet bízik Önökben, a nemzet támaszkodik önökre, és ha lezúgott az egünkön tornyosuló fergeteg s tiszta fényben álland a kivívott szabadság napja, önöket illetendi annak első fénysugára, önöké leend a nemzet első hálaszózata.«

A debreceni függetlenségi nyilatkozatra Szeged április 29-én üdvözlőiratot küld Kossuthnak, melyben kijelenti: »Örömeizmeink között vezérletedre bízott zászló alá érzelmeink s akaratunk egész összegével csoportosulunk.«

Kossuth válaszában (május 12.) Szeged népét Szent Tamásnál és a római sáncoknál véghezvitt hősi tetteiért, valamint a proklamáció melletti kiállásáért dicséző és elismerő szavakkal illeti.

Am a magyar szabadság ügye a cári reakció beavatkozása és a hazaárulók bomlasztó tevékenysége következtében súlyos helyzetbe kerül. A balsikerű győri csata következményeképpen a kormány Szegedre kényszerül.

Kossuth július 12-én érkezik Szegedre, hol a nép határtalan szeretettel fogadja. A Kárász-ház erkélyéről mondja el 60 000 ember előtt Magyarországon utolsó nyilvános beszédét, melyben ismertette a bekövetkezett helyzetet, s kiemelte: »... ha — mint előre megjósolám — Debrecen lesz az a hely, hol hazánk függetlenségét kivívjuk, úgy Szegedről fog Európának a szabadság kihirdettetni; s vagy egy nagyszerű sír lesz az, hol a világszabadság eltemetetik, vagy terített asztal, hol a szabaddá lett népek élvezik a boldogság áldomását.«

A hadi események balfordulata következtében a kormány július 30-án elhagyja Szégedet.

Az európai jelentőségűvé vált szabadságháború, melynek az önkényuralommal és a nemzetközi reakcióval szembeni csodálatos erőkifejtését a felszabadított szegényparasztság széles tömege szolgáltatta, Aradnál — a belső bitangok árulása következtében — tragikus, de dicsőséges véget ér.

II.

Hogy mennyire szívébe zárta Kossuth Szégedet, bizonyítja az a két levél, melyet Collegno-ból (al Baraccone) írt Bakay Nándor képviselőnek a szegedi árvízkatasztrófiával kapcsolatban. Az első 8 oldalt kitevő levél, melynek dátuma: Baraccone június elején 1879, (sajnos hiányosan került a Móra Múzeum irodalmi osztálya gyűjteményébe) szinte teljesen ismeretlen. Azért írom: »szinte teljesen ismeretlen«, mert sem Kulinyi, sem Reizner nem tud róla; Szabó László: *Szeged halála és feltámadása* című munkájában (III. 89.), mint »sokkal kevésbé ismeretes« levelet említi meg, s tartalmát néhány rövid idézettel erősen kivonatolva ismerteti.

A második levelet, melynek dátuma: »Collegno (al Baraccone) Martius 22. 1870«, Kulinyi közli (32—37. l.), de hibás dátummal.

Az első levél Szeged szempontjából azért különösen jelentős, mert Kossuth elmékedését foglalja magába »Szeged rekonstrukciója felől«,* de meg azért is, mert e levélből kitűnik, mennyire féltő gonddal, aggodalommal kíséri Szeged sorsát a gentry-világ bürokráciájának útvesztőiben, s egy tapasztalt mérnök tudását is meghaladó szakértelemmel tesz javaslatokat, nyújt gondolatokat Szeged újjáépítésére vonatkozólag.

»Én az elpusztult Szegednek, Hazám második, a magyar faj első nagy városának okszerű újjá alkotására mind nemzeti mind közigazgatási szempontból igen nagy fontosságot helyezek. Aztán Szeged szerencsétlensége példátlan mérvben rezgésbe hozta az emberiség szívének részvét húrjait. Felénk fordította a művelt nemzetek testvéries figyelmét. Reánk nézve hát a nemzeti becsület kérdésévé is vált: megmutatni, hogy művelt, értelmes, gyakorlatias nemzethez illően tudunk megfelelni a világ felénk fordult figyelmének. Szeged rekonstrukciója a magyar nemzet életrealitásának fokmérője leszen.«

Kossuth tehát Szeged újjáépítését nem tudta elvonatkoztatni az általános magyar problémáktól, sőt európai távlatból igyekezett azt vizsgálni.

Úgy gondolja, hogy »a feladat sikeres megoldása első sorban a kiindulási pontok helyes megválasztásától függ«.

Hangoztatja, »hogy Szeged síkon fekvő folyamparti város, s annak is kell maradnia, különben elveszteni nemzetgazdasági fontosságát«.

* A Tiszatáj legközelebbi számában fogjuk közölni.

Követeli: »Szegednek ott kell hullámsírijából felemelkedni, ahol ezredéven át élt.«

Ám »az adott helyzettel két nehézség is adva van, mellyel a rekonstrukciónál számolni kell. Egyik az árvíz lehetsége, másik a vízfakadások bizonyossága«. Az olasz népnek a Po folyóval való sok évszázados harcának tapasztalataira hivatkozik, s megállapítja: a legtökéletesebb védrendszer is »Szegedre nézve az árvízveszélyt csak az eshetőségek minimumára redukálhatja, egészen lehetetlenné nem teheti«.

»Ez tehát az egyik tekintet, melynek Szeged rekonstrukciójánál irányadóul kell vétetni.«

»Az adott helyzet másik nehézsége a vízfakadás.« Rendkívül alapos földtani ismeretekre mutató elmélkedés után megállapítja (a Nilus vizének 80 kilométeres távolságban is észlelhető szivárgására, mint példára való hivatkozással), hogy »a vízfakadás tehát olyan dolog, melyre Szeged rekonstrukciójának még rendes, normális viszonyok közt is okvetlenül reflectálni kellene«. Ez után hivatkozik Bakaynak egy régebbi cikkére, mely a szegedi vízfelfakadással foglalkozik, és követeli, hogy »Szegednek oly terv szerint kell újra alkottatni, miszerint épületeinek szilárdságát a vízfakadás és talaj lazaság ne compromittálhassák«.

Ezért helyesli Bakaynak »azon javaslatát, hogy Szeged belterületét fel kell tölteni. — Mindenütt-e vagy csak helyenkint, azt a fek- és lejt mérés fogja megmutatni, de a feltöltést in thesi az okszerű rekonstrukció egyik alapfeltételeinek« tartja.

Javasolja »továbbá kellő távolságban célszerűen emelendő töltések« emelését, melyek »által az árvizek lefolyására mesterséges medret lehet készíteni«.

A város újjáépítésével kapcsolatban hangoztatja, hogy »már csak tisztasági és hygienikus szempontból is menthetetlen mulasztás volna az újból alkotandó város akármely részét is csatornázás nélkül hagyni«.

Az építkezés módjára vonatkozólag tanácsolja, hogy a falak betonból készüljenek, legalább oly magasságig, ameddig az árvíz emelkedett, tanácsolja továbbá, hogy — mivel feltöltött helyen építeni nem lehet —, a mélyebben fekvő területeken cölöpökre kell építeni, Szeged minden utcáját ki kell kövezni. Az »emeletes, villaszerű építkezést javasolja... az utcára ház és kert, hátul az udvar és gazdasági épületek«. A kerteket a városok tüdejének tartja, és ezért a kertvárosok barátja.

A segélypénzek kiosztására vonatkozólag nagyon érdekes javaslata van: elsősorban azokat segélyezné, akik »a szenvedett kár által megélhetési módjukat veszítették el, a többieket vagyoni helyzetükhöz képest« osztályozná és segélyezné.

A levélnek még van egy érdekes befejező része, melyben Tisza Kálmánt bírálja, mert öccsét, Lajost nevezte ki királyi biztosul Szegedre.

»Megjött az újság, hogy Tisza Kálmán saját testvérét, Lajost nevezte ki királyi biztosul Szegedre.

Hm! Nem ismerem tehetségei mértékét, de nagyon jeles embernek kell lennie, hogy Magyarország miniszterelnöke nem gondolt a nepotizmus oltárán égetni tömjént, ha Magyarország minden felhajszható kapacitásai közül éppen saját édes öccsét szemeli ki a nehéz feladat megoldására.

Lehet, hogy igaza van. Az igaz, hogy én az ő helyén nem neveztem volna ki éppen saját édes öcsémet, ha széles Magyarországon csak egyetlenegy emberről is gyaníthatam volna, hogy ha nem többel, de legalább annyi tehetséggel bír, mint öcsém. Sőt alkalmasint abban törtem volna fejemet, hogy oly tehetséges embert keressek ki az országban, aki minden pártpolitikai köteléken kívül áll, — tehát egészen független; s a preconcipiált eszmék pressziójának még gyanújától is ment. De hát talán jobban van úgy, amiként van. — Tisza Lajos úr érezni fogja, hogy neki nagy sikert kell felmutatni, miszerint igazolva legyen, hogy érdem állította gátra, nem nepotizmus. »Das Werk wird seinen Meister loben.« Úgy legyen!«

Kossuth jól tudta, hogy ez a királyi biztosi intézmény csak a szegedi nép kárára lehet. Több mint 100 000 forintjába került a városnak. Tisza Lajos évi 12 000 forintot vágott zsebre. Milyen jól jött egyeseknek a tízezrek vagyonkáját elnyelő szegedi árviz hullámsírja.

III.

Szeged nem lehet eléggé hálás annak a Kossuth Lajosnak, aki kivette a szolgaságból a szabadságba, aki évtizedek múltán is féltő gonddal örködött nemzetén, és elsőként sietett a hullámsírban elpusztult város helyén újat építeni. Sajnos Szeged akkori vezetői Kossuth ésszerű javaslatát nem vették figyelembe. Sőt, nagyon valószínű, Bakay Kossuth levelét elhallgatta.

Szegeden még a legsúlyosabb reakció idején is voltak, akik hűek maradtak Kossuthhoz, 48 haladó hagyományához. Tömörkény István, Móra Ferenc, Juhász Gyula életre keltették írásaikban olykor már a szívekben elalvó emlékét.

1848—49 haladó hagyománya megköveteli tőlünk, hogy a munkásosztály vezetésével véghez vigyük a társadalmi átalakulást, s a legteljesebb áldozatkészséggel védjük meg nemzeti függetlenségünket.

A teljes szabadsághoz vezető úton nincs megalkuvás, csak harctanította Kossuth.

Madácsy László